

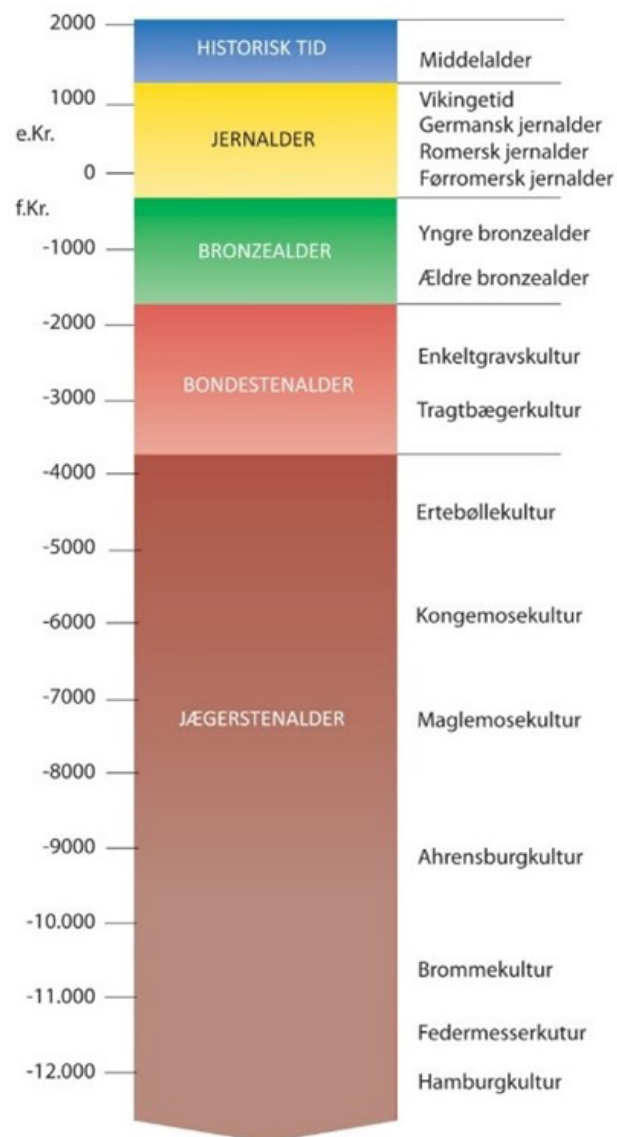
Bebyggelse fra yngre bronzealder

Arkæolog René Gravgaard Pedersen

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	7

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et overblik over museets udgravning ÅHM8044 Siem grusgrav etape 17, forud for grusindvinding i området. Udgravningen stod på fra d. 21. maj til d. 14. juni 2024, og bestod af et fundområde på 3.177 m². I fundområdet blev der registreret tomterne efter to treskibede langhuse, en tomt efter et firestolpe anlæg og en grube med tykvægget groftmagret keramik, tyndere velbrændt keramik, en ildslagningssten og et fladehugget flintsegl. Ud fra ¹⁴C-dateringer blev tomten efter det ene treskibede langhus dateret til bronzealderens periode II-IV, 1.500 – 900 f.Kr., mens tomten efter firestolpeanlægget blev dateret til den yngre del af neolitikum, 2.800 – 1.700 f.Kr. Derudover blev der registreret flere trækulsmiler formentlig fra nyere tid.

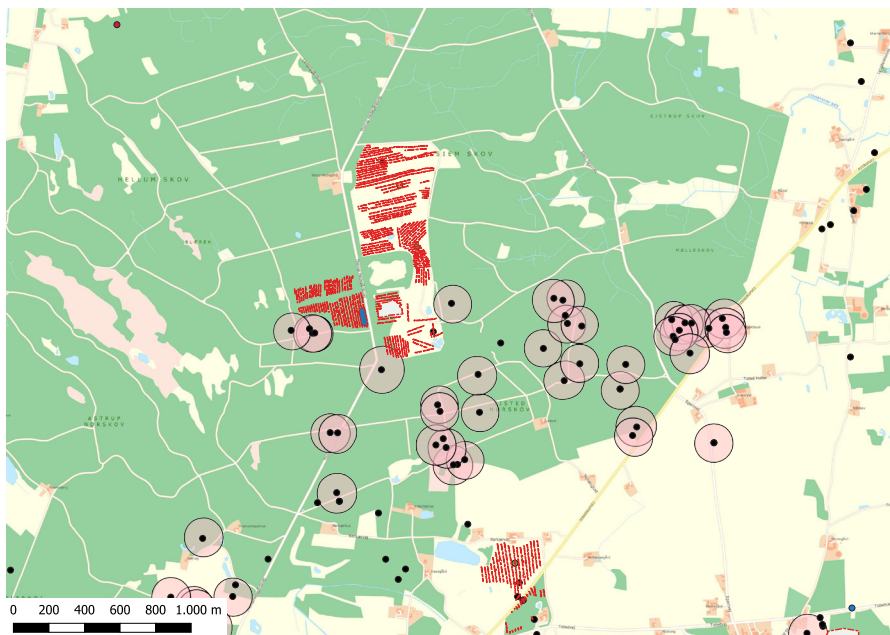
Undersøgelsens baggrund

I forbindelse med råstofindvinding på et ca. 3,8 ha stort areal på matrikel nr. 1 Thorup Hedegård, Thorup ejerlav, foretog museet en forundersøgelse af planarealet, hvorefter et areal på ca. 3.800 m² blev indstillet til egentlig udgravning. De første ca. 660 m² blev udgravet under en udvidet forundersøgelse, mens de resterende ca. 3.177 m² blev udgravet under selve udgravningen. Denne kulturhistoriske rapport omhandler hele det indstillede areal.

Planområdet ligger i kuperet landskab i Siem Skov. Det aktuelle areal ligger på nordvestsiden af et højdedrag kaldet Milbakke, og udgravningsarealet fremstod småkuperet med mindre bløde sænkninger, højest i nord. Før forundersøgelsen var området skov, og de mange fjernede stød, træstub plus rod, gjorde undergrundsfladen besværlig at overskue.

Lokalområdet i oldtiden

I den sydlige del af Siem Skov kendes en del gravhøje. Arkæologiske undersøgelser i forbindelse med etape 4 af grusindvinding ca. 150 m øst for arealet, har givet information om noget af den bebyggelse, der har knyttet sig til gravhøjene. Herunder et 8 x 30 meter stort hus fra bronzealderens periode III-IV, 1.300 – 900 f.Kr.

Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejdsrum og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftest med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

¹⁴C-analyse

Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere materiale fra mennesker, dyr og planter.

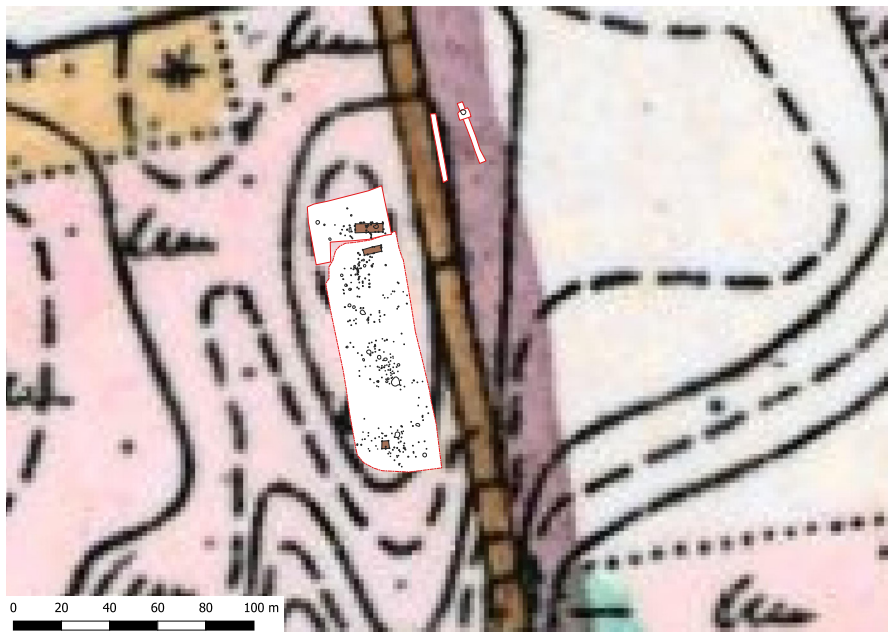
Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. Når en organisme dør, mindskes antallet af C-14 atomer langsomt, da atomet er radioaktivt. Ved at måle den mængde af ¹⁴C, der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

Figur 1. Oversigtskort over tidligere forundersøgelser vist med røde polygoner. Den aktuelle udgravning er vist med blå polygon. Området med det store bronzealderhus er vist med hvid polygon til højre for den blå polygon. Overpløjede gravhøje er vist med sorte prikker, det samme er de fredede gravhøje, her vises deres beskyttelseslinjer dog også med en svag pink cirkel rundt om.

Baggrund: Klassisk skærmkort

© Klimadatastyrelsen.

Undersøgelsens resultater

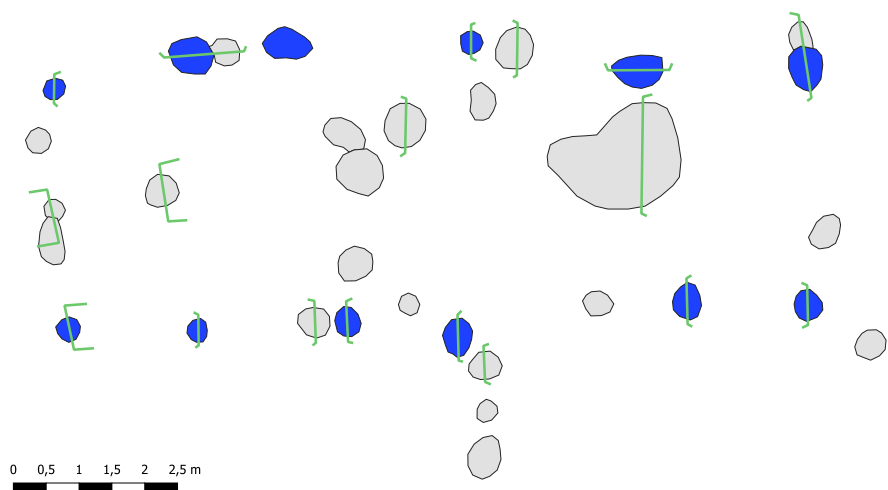
Figur 2. Oversigtsplan over det undersøgte areal angivet med rødstiplet afgrænsning. Nord her for er det mindre felt fra den udvidede forundersøgelse vist med fuld rød optrukket linje. De tre tolkede konstruktioner er vist med brunlige halvgennemsigtige polygoner, mens alle registrerede anlæg er vist med sort steg.

Baggrund: Høje målebordsblade

© Klimadatastyrelsen.

De forhistoriske bebyggelsesspor ligger på en langstrakt nord-syd orienteret rygning, højest mod nord. Herfra falder arealet mod syd i form af en skråning med to mindre bakker. Fra rygningen er der fald mod både vest og øst. Anlæggene knytter sig primært til bakkerne og fordeler sig overordnet set i fire koncentrationer.

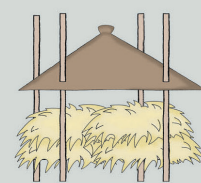
Af de to registreret treskibede langhuse, A157 og A474, og firestolpeanlægget, A475, blev det ene treskibede langhus, A474 og firestolpeanlægget ¹⁴C-dateret. Det treskibede langhus, A474, blev dateret til 1.400 – 1.100 f.Kr., mens firestolpeanlægget blev dateret til 2.600 – 2.300 f.Kr. Det sidste treskibede langhus blev hustypologisk dateret til bronzealder/førromersk jernalder. Begge langhusene er øst-vest til østnordøst-vestsydvest orienteret.

Figur 3. Oversigt over hustomt A157. Tagstolpehuller er markeret med blå, øvrige anlæg med grå og med grøn streg er angivet snitretning.

Firestolpeanlæg

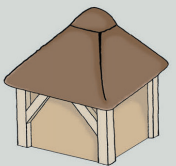
Firestolpeanlæg er små kvadratiske bygninger, bestående af i alt fire stolper.

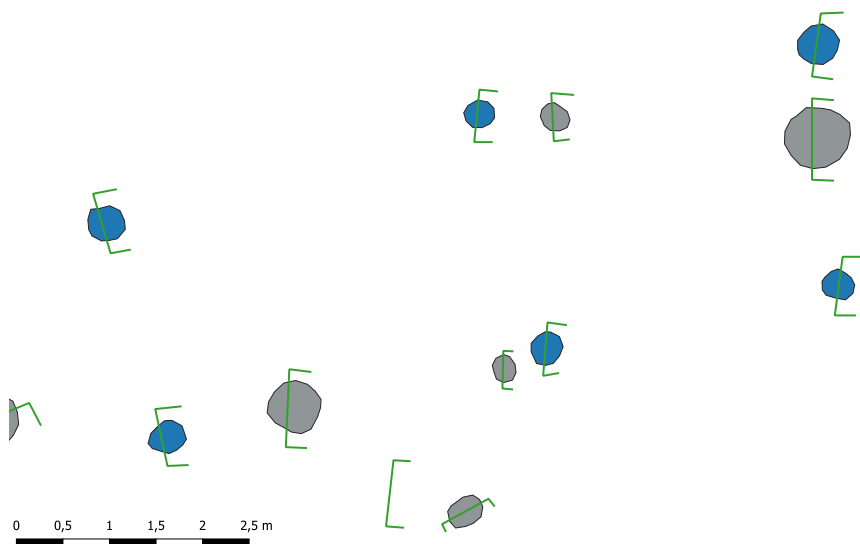
Disse små bygninger kan være 'staklader' eller 'hjelme' - små bygninger uden vægge men med et tag, der eventuelt har kunnet

hejses op og ned. Begge typer har nok været brugt til opbevaring af halm, hø eller andet forråd.

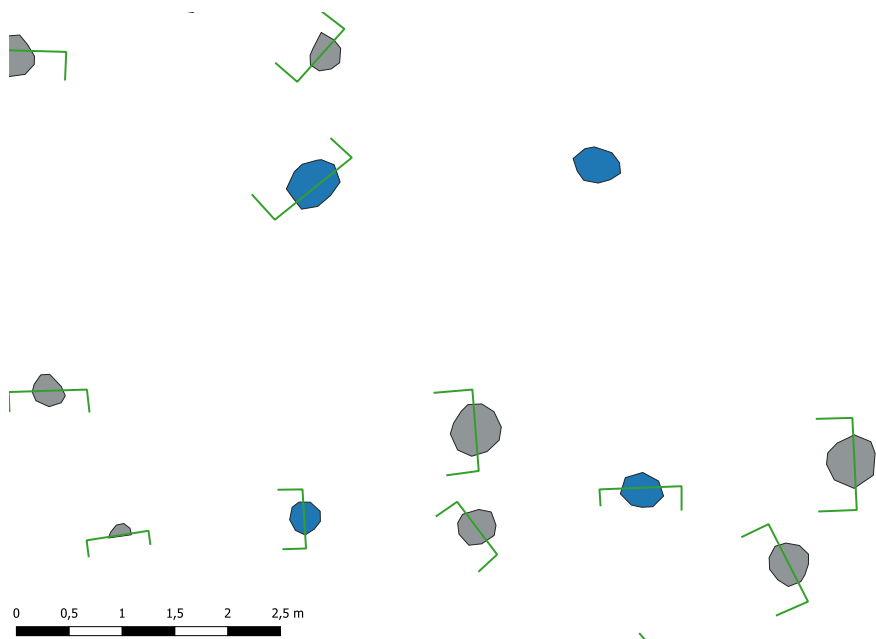
Sådanne små omfrent kvadratiske bygninger kan dog også have spor af vægge og indgange. I de tilfælde er der i stedet tale om mindre huse, hvor de to rækker stolper har båret husets tag. De små huse har været brugt til forskellige håndværksaktiviteter, opbevaring og lignende.

Firestolpeanlæggene er almindelige udhuse eller skure, som hører til gårdene med deres langhuse, som blev brugt som bolig og stald. Denne type huse kendes i jernalder (500 f.kr.-750 e.kr.) - og helt op i nyere tid forekommer både 'staklader' og 'hjelme'.

Figur 4. Oversigt over hustomt A474. Tagstolpehuller er markeret med blå, øvrige anlæg med grå, mens snitretning er angivet med grøn streg.

Figur 5. Oversigt over hustomt A475. Tagstolpehuller er markeret med blå, øvrige anlæg med grå, mens snitretning er angivet med grøn streg.

Umiddelbart sydvest for tomterne efter de to treskibede langhuse fandtes et område med ti koge-/ildgruber, og samme sted fandtes et ildsted med en tyk lerforet bund. I en af disse kogegruber fandtes en del skår af tykvægget groftmagret keramik. I en anden af disse gruber fandtes både tykvægget groftmagret keramik, tyndere velbrændt keramik, en ildslagningssten og et fladehugget flintsegl. Det tykvægget groftmagret keramik og flintseglet passer tilnærmelsesvis dateringsmæssigt med det mulige firestolpeanlæg.

Figur 6. Foto af det fladehugget flintsegl.

Sammenfatning og perspektivering

Den undersøgte bebyggelse kan umiddelbart relateres til bebyggelsen, der tidligere er udgravet 150 meter længere mod øst. Her lå husenes datering fra midten af bronzealderen til førromersk jernalder, hvilket passer fint med den brede dateringsramme fra denne udgravning. Men det fladehuggede flintsegl og groft magrede keramik i fundmaterialet peger også bagud i tid.

Figur 7. Oversigtskort over de to udgravningen. Anlæg er markeret med sort streg, mens konstruktioner er markeret med brune polygoner.

Baggrund: Høje målebordsblade

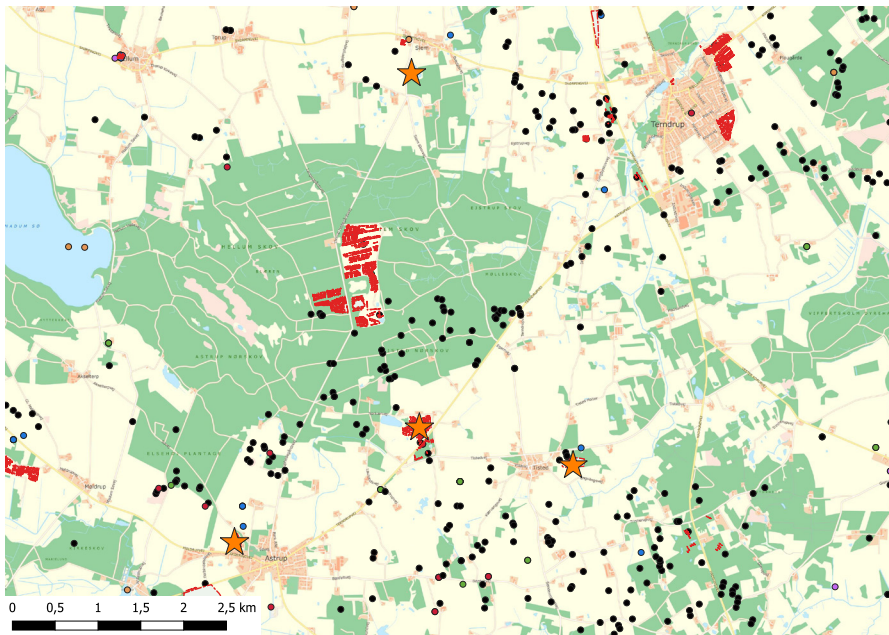
© Klimadatastyrelsen.

Derved skriver denne udgravningen og bebyggelse sig ind i den større fortælling omkring bronzealderen i dette område. For ca. 3 km syd for udgravningen blev der i Astrup i 2006 udgravet en bebyggelse fra yngre bronzealder. Yderligere blev der ved Horsmosegårde i 2008, Ca. 1,5 km syd for udgravningen, lokaliseret flere spor efter bebyggelse fra yngre bronzealder. Samt er der ved Tisted, ca. 3,1 km sydøst for udgravningen, registreret et meget stort hus på luftfoto, som muligvis kan henhøres til samme periode. Derudover er der mellem disse bebyggelser en højgruppe på omkring 90 gravhøje, hvor omkring 80 er rundhøje fra oldtiden, hvorved de fleste sandsynligvis kan henhøres til bronzealderen. Desuden er der kun ca. 3 km til, hvor de to bronzespande fra Siem er fundet. Derved er denne udgravning endnu en brik i det brede billede, der er ved at åbne sig op omkring, hvordan dette område i bronzealderen var veludviklet, havde kontakter til Centraleuropa, og havde en magtelite, der havde overskud til at anlægge mange monumenter/gravhøje over sig selv.

Figur 8. Foto af de to bronzespande fra Siem.

Der har muligvis siddet en høvding/høvdingeslægt midt i det hele, måske i det 8 x 30 meter store hus, som blev fundet under 4. etape, se figur 7. Spredt ud over landskabet, i små grupper eller enkeltvis, har der ligget huse på det højere liggende terræn. Måske de andre spor efter bebyggelser der er fundet i området. Disse har været omgivet af dyrkede marker, mens husdyrene græssede på de fugtige enge, for eksempel ved en af de mange bække, søer eller moser der er i området. Hver gang en i høvdingeslægten døde, har befolkningen rejst en af de mange gravhøje, der stadig findes i området. Dette for at ære den døde, og for at vise deres ret til det omgivende land. På et tidspunkt er der muligvis sket en ulykke eller en anden form for katastrofe. Dette har krævet, at guderne blev tilfredsstillet. Derfor blev de dyrebare bronzespande, fundet ved Siem, ofret. Alt i alt giver denne udgravning et bedre indblik og en dybere forståelse af livet i bronzealderen omkring Siemskoven.

Figur 9. Oversigtskort over lokalområdet omkring udgravningen. De fire nævnte lokaliteter er vist med orange stjerner, mens selve udgravningen er ca. midt i billedet.

Baggrund: Klassisk skærmkort

© Klimadatstyrelsen.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Danmarks Oldtid, Stenalder 13.000 – 2.000 f.Kr., af Jørgen Jensen, 2001, Gyldendal.

Danmarks Oldtid, Bronzealder 2.000-500 f.Kr., af Jørgen Jensen, 2002, Gyldendal.

Danmarks Oldtid, Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr., af Jørgen Jensen, 2003, Gyldendal.

Udgravningsdata

Siem grusgrav etape 17

- Nordjyske Museer jnr. 8044
- Udgravningsperiode: 21. maj til 14. juni 2024
- Fund & Fortidsminder: 120314 sb 50 og 57
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 22/10283
- Bygherre: NCC Siem Grusgrav
- Undersøgt areal: 3.837 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæologer Sine Toft Jensen,
Poul Mikkelsen og
René Gravgaard Pedersen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg